

Duurzaam opvoeden en ontwikkelen

TEKST: MARCEL VAN HERPEN *Projectleider Expertisecentrum DuOO*

Moeten we het nog hebben over het percentage spijbelaars en vroegtijdige schoolverlaters, over het aantal recidieven bij jeugddelinquenten, over de invloeden van agressie en porno via internet, over de problemen van allochtone jongeren, of weten we het wel en is er geen reden meer om te onderzoeken en te registreren alléén, maar moeten we iets gaan doen, hét gaan doen... doen wat we weten dat we moeten doen: Duurzaam opvoeden en ontwikkelen!

DuOO

Het probleem is ontkoppeling

Hoewel het nauwelijks nodig is om de problemen nog te benoemen, is het goed om de oorzaak te zien van uitval, spijbelen en delinquentie. Kinderen die uitvallen en spijbelen zijn ontkoppeld van het systeem; kinderen die delinquent gedrag vertonen zijn ontkoppeld van dat wat ze schade toebrengen; kinderen die automutileren (zichzelf verminken) zijn ontkoppeld van zichzelf; et cetera. Statistieken geven vaak een zorgwekkend beeld van dit beschaafde land waarin veel kinderen opgroeien. Maar statistieken dragen niet bij aan de oplossing. 'Duurzaam opvoeden en ontwikkelen' (DuOO) is een benadering die de kwaliteit van interacties verhoogt om ontwikkelingen prettiger en beter te laten verlopen. Het is een constructieve manier van denken en werken. Door DuOO krijg je enerzijds zicht op de complexe realiteit en wordt er anderzijds niet eenvoudig gedaan over die complexiteit.

Verbondenheid is het antwoord

DuOO hanteert ecologische inzichten om de mens in relatie tot zijn omgeving te leren kennen. Het is van het grootste belang dat kinderen niet ontkoppelen van zichzelf en van anderen. Verbondenheid is het antwoord op die ontkoppelingen. Daarvoor is het nodig om in instellingen en organisaties onderscheid te maken tussen waarden en normen. Mensen die in scholen, bedrijven, welzijnswerk, sportverenigingen etc. samenwerken moeten gezamenlijke waarden onderschrijven. Waarden zijn van een hoge orde en niet eenvoudig te realiseren. Bijvoorbeeld, het belang van welbevinden en betrokken onderschrijven, betekent nog niet dat je dat realiseert. Maar interacties kunnen bewust worden genomen als de gezamenlijk onderschreven waarden expliciet gemaakt zijn. Normen zijn van een relatief lage orde. Je kunt op veel verschillende manieren gelukkig worden en je ontwikkelen. Toch gaan veel discussies over de normen en de vormen. Maar een gemeenschap die de waarden levend houdt, speelt en werkt met elkaar, zonder dat daar de bureaucratische controlemechanismen over elkaar heen buitelen.

Verbinden, ook met delinquenten

Een gedragsgestoorde jongen werd onder zware bewaking naar de jeugdgevangenis getransporteerd. De auto werd achteruit gereden tegen de unit waar de jongen moest verblijven. Toen de directeur het portier opende, zag hij de jongen in een hondenkooi zitten. Verbaasd vroeg hij de politieagenten waarom de jongen in een kooi zat. Zij antwoordden dat de jongen te gevaarlijk was en dat dit middel voorhanden was. Terwijl de directeur de deur opende van de kooi, begon hij de agenten te vermanen. Hij vroeg of ze helemaal gek waren geworden, om een mens in een hondenkooi op te sluiten. Terwijl hij de jongen bevrijdde, waarschuwde hij de agenten dat dit de allerlaatste keer was geweest dat iemand zo mensonwaardig werd afgeleverd. De directeur liep met de jongen de gang in en zei dat hij misschien stapelgek of levensgevaarlijk was, maar dat dit de laatste keer moest zijn geweest dat hij niet fatsoenlijk behandeld werd.

Later vertelde de directeur dat de jongen nog 'gewoon gedragsgestoord' was, maar dat hun relatie een goede basis had, van waaruit ze met elkaar om konden gaan.

DuOO

De afkorting DuOO heeft een dubbele betekenis. Een duo is een tweetal. Duurzaam opvoeden en ontwikkelen kiest niet voor links of rechts, niet voor vóór of tegen, niet voor vraag of aanbod, niet voor één van de twee. DuOO handelt op basis van ecologische inzichten. Geen politiek compromis, maar koppelingen die hoge waarden praktiseren. Een aanpak die niet uitsluit, maar verbindt. Daartoe is de politiek vaak niet in staat. De frustratie van opvoeders en begeleiders van kinderen is dan ook vaak dat regelgeving hun handelen eerder in de weg staat dan helpt.

De ongemakkelijkste waarheid

Iedereen kent inmiddels de beelden van smeltende gletsjers, een stijgende zeespiegel en klimaatveranderingen uit Al Gores *An Inconvenient Truth*. De film en het gelijknamige boek vragen aandacht voor de duurzaamheid van onze planeet. Veel milieudeskundigen maken zich druk, veel ondernemers en technologen zien de kansen van duurzame producten. Maar de ongemakkelijkste waarheid is toch ongetwijfeld dat de mens zelf aan zet is. En waar vroeger nog gedacht werd dat we het voor de volgende generatie konden bepalen, weten we dat die ontkoppeling tot weinig goeds leidt. We zullen het samen mét degenen waar het om gaat moeten ondernemen.

De duurzaamheid van onze wereld staat onder druk.

Milieukwaliteit, bevolkingsgroei, water- en voedselschaarste, financiële stabiliteit, sociale cohesie, etc.

De politiek heeft geen antwoord op duurzame vraagstukken.

Duurzame vraagstukken kun je niet in vier jaar bedenken, uitvoeren en succesvol evalueren (om klaar te zijn voor de nieuwe verkiezingen)

Technologen en ondernemers creëren duurzame oplossingen

Het 'from cradle to cradle'-principe geeft inzichten voor recycling, 'afval is voedsel', duurzaam bouwen etc.

Echter het duurzaamheidsvraagstuk is een pedagogisch vraagstuk!

In een wereld die open ligt, waar iedereen iedereen kan bereiken, zullen we de verantwoordelijkheid voor onze aarde vóór, maar vooral mét de volgende generatie moeten vormgeven. Dat vraagt om opvoeding.

Onderwijs in Nederland zal snel moeten worden gherdefinieerd.

Nederland zal het van zijn innovatieve kracht moeten hebben. Op andere terreinen is de concurrentiestrijd al verloren. Mensen voortbrengen die nieuwe creaties vormgeven, kan niet meer door louter informatie overbrengen. De kennis over kennis, het brein, ontwikkeling en opvoeding, laat zien dat het in 'netwerken' zal moeten. Nederland zal snel zijn innovatieve kracht moeten gebruiken om 'duurzaam te gaan opvoeden en ontwikkelen'.

'Duurzaam Opvoeden en Ontwikkelen' (1) baseert zich op de kennis van de mens in relatie met zijn omgeving, (2) stelt hogere prioriteiten aan waarden en intenties dan aan normen en vormen en (3) beoordeelt niet op voornemens, maar op verhalen en gedrag van alle deelnemers.

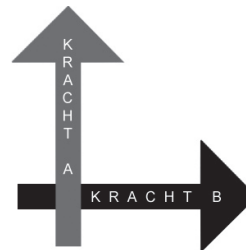
Daarvoor hanteert DuOO 3 schema's:

- 1) de **DuOO-pijlen** (om de spanning van ontwikkeling te erkennen)
- 2) de **DuOO-piramide** (om te prioriteren)
- 3) de **DuOO-cirkel** (om te bepalen of inspanningen succesvol zijn)

DuOO is 'de andere kant verantwoord'

Ontwikkelingen verlopen het meest succesvol als 'de andere kant nog verantwoord kan worden'. Bij het nemen van beslissingen en het bepalen van beleid moet vaak gekozen worden: gaan we links- of gaan we rechtsaf? De richting is soms voor alle participanten helder en prettig en soms levert het weerstanden op. Het is van belang als je linksaf gaat, dat je rechtsaf nog kunt verantwoord. Als instituten kiezen om (meer) vraaggestuurd te werken, dan zullen ze moeten kunnen verantwoord dat het aanbod in orde is en andersom. Niet de keuze bepaalt het succes, maar het inzicht in de weerstanden die het oproept en de mogelijkheden die je hebt om daar mee om te gaan. De begeleider die graag doceert zal moeten kunnen aantonen hoe het bij de kinderen binnenkomt. De begeleider die veel autonomie verleent zal moeten kunnen aantonen wat er wordt geleerd. Zonder die 'andere kant' is er geen verbinding, geen relatie, geen interactie en kan van DuOO geen sprake zijn.

De DuOO-pijlen:

Op evoluties volgen revoluties. Er is geen vorm te vinden die voor iedereen altijd het beste is. Tegengestelde krachten en belangen kunnen elkaar 'uit het lood' trekken. Als een persoon of organisatie kiest voor kracht A, is het van belang dat bij kracht B nog kan verantwoord.

Er is geen links zonder rechts, geen vraag zonder aanbod, geen leerkracht zonder leerling.

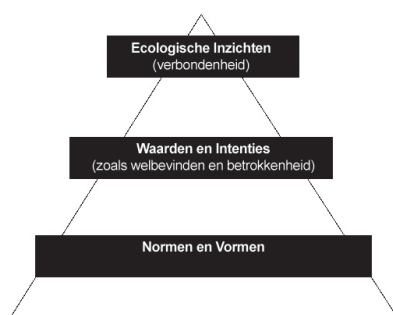
DuOO is de hoogste waarden naleven

Ecologisch gezien is het maken van verbindingen en het creëren van netwerken cruciaal. Om te overleven is het nodig om een goede relatie te hebben met jezelf en je omgeving. Het is van belang dat je prioriteiten bepaalt met betrekking tot de waarden en intenties van je instituut of organisatie. Van daaruit kun je een gezamenlijk perspectief voor ogen krijgen. Daarbij zijn ecologische inzichten (verbondenheid) van een hogere orde dan waarden en intenties (zoals welbevinden en betrokkenheid). De normen en vormen zijn van een nog lagere orde. Met andere woorden, het gaat er niet zozeer om hoe je het doet, als het proces de hoogste waarden maar dient. Er zijn duizend manieren om gelukkig te worden, om je

goed te ontwikkelen en om verbondenheid met anderen te creëren. Verschillende uitingsvormen respecteren doet recht aan de uniciteit van de mens.

De DuOO-piramide:

Ecologische inzichten geven een beeld van de mens en zijn omgeving. Verbondenheid is cruciaal om interacties succesvol te laten verlopen. Ontkoppelingen leiden tot verwijdering,

remming en delinquentie.

Waarden en intenties geven richting, taal en perspectief.

Normen en vormen zijn ondergeschikt en zouden in dienst moeten staan van de (gezamenlijke) waarden en intenties.

Een groeiend aantal tv-programma's is gebaseerd op *selectie*. Veel begeleiding van kinderen op scholen, bij sportverenigingen etc. kennen hetzelfde mechanisme. Maar het is niet de selectie die ons verbindt. Het is verbondenheid die selecteert met wie je verder kunt! Verbondenheid als hoogste waarde formuleren is van 'levensbelang'. Een tak die is afgesneden groeit niet meer door. Een kind dat wordt verstoten en gepest leeft wel door, maar zal de belaste *indrukken* weer gaan *uitdrukken*. We weten inmiddels uit tal van voorbeelden dat één persoon een complete samenleving kan ontworpen. Waarom zouden we doorgaan met uitsluiting van personen of bevolkingsgroepen? We weten toch al wat er gebeurt als 'ze' terugkomen... We mogen niemand uitsluiten!

DuOO is constructief

Hoewel er geen recept is voor duurzaam opvoeden en ontwikkelen is er wel een finaal criterium. Processen moeten *constructief* van aard zijn. Dat betekent niet dat het altijd prettig verloopt, of dat er geen conflicten zouden zijn. In tegendeel: soms is het nodig dat er een open en eerlijke strijd wordt aangegaan. Soms moet er zelfs ontkoppeld worden om nieuwe verbindingen aan te kunnen gaan. Maar waar ontwikkelingen destructief worden, is ontkoppeling onontkoombaar en de kans op duurzaamheid tanende.

DuOO is te meten aan 'ronde cirkels'

Als instituten of organisaties hun intenties en waarden hebben bepaald, kun je per medewerker bekijken wat de persoonlijke invulling daarvan is. Iedereen legt vanuit zijn eigen biografie andere accenten. Ervaringen bepalen de specifieke invullingen. (*"Ik mag niet lijken op degene waar ik zelf zo'n hekel aan had."* of *"Ik wil doen wat ik van mijn grote voorbeeld heb geleerd."*) Begeleiders zijn *authentiek* als hun eigen ervaringen afgestemd zijn met de waarden die ze uitdragen. Anderen moeten voelen dat 'het klopt'. De binnenkant en de buitenkant moeten hetzelfde verhaal vertellen.

Dat geldt ook voor het instituut of de organisatie: de intenties en waarden die zijn vastgesteld moeten worden 'terugverteld' door de verhalen en de gedragingen van iedereen die er bij betrokken is. Bij de begeleiding van kinderen is de cirkel pas rond als zij, in hun eigen woorden en gedrag de intenties van hun begeleiders 'terugvertellen'.

Rens, een kind uit groep 6, liep vast op een traditionele school en zocht met zijn ouders naar een 'fijnere plek'. Nadat hij een tijdje op de nieuwe school zat werd hem gevraagd naar de meester van de vorige school.

"Ja, de meester had er altijd eentje die hij afkraakte en eentje die hij boven op de troon zette."

En waar zat jij?

"Ja, ik zat onderaan aan de lijst. En hier is dat niet. Hier is iedereen gelijk; met een nieuwe week of nieuwe dag is de lei weer helemaal schoon."

De DuOO-cirkel:

Als een kind het zelf vertelt...

Op een school die het van belang vond dat kinderen eigen keuzes leerden maken en verantwoordelijk konden zijn voor de vrijheid die ze kregen, vertelde een kind van 6 jaar:

"Hier mag je veel zelf kiezen. Dat is fijn, want dan kun je goed doorwerken en je krijgt toch hulp als het nodig is."

Maar betekent dat dan dat je altijd je zin krijgt?

"Nee natuurlijk niet, want anders zouden andere kinderen niets kunnen kiezen. We zijn toch met zijn allen!"

Conceptualiseren

Door je intenties en waarden van een hogere orde te maken dan de normen en de vormen, kun je verder komen in de richting waarvan het einde niet bepaald is, maar waarbij je wel weet of je 'op koers ligt'. Niet een document of een beleidsnotitie is daarbij heilig, maar het proces dat je *conceptualiseren* zou kunnen noemen. Conceptualiseren is 'rond maken'. Conceptualiseren is een werkwoord; je moet het doen! Je ervaringen toetsen aan je waarden en je waarden bediscussieren naar aanleiding van je ervaringen. Als begeleiders en kinderen in hun verhalen en hun gedrag de gezamenlijk gedeelde waarden representeren, is het mogelijk om elkaar daarin blijvend te ondersteunen.

Rens 'vertelt' dat opvoeden van *cradle to cradle* kan. Hij zegt dat we elke dag hier en nu kunnen beginnen. En hoe goed we het allemaal ook denken te weten, het kan niet zonder de dialoog met degenen die het aangaat. Er is geen reden om niet zo vroeg mogelijk te beginnen. Als we in Nederland willen overleven met onze innovatieve kracht, dan mogen we geen spatje talent verloren laten gaan. Dat is toch reden genoeg om de duurzame opvoeding en ontwikkeling altijd hier en nu te beginnen!

Duurzaam opvoeden en ontwikkelen betekent zo vroeg mogelijk beginnen en zo laat mogelijk eindigen: Een Leven Lang Leren!

NIEUW!

Expertisecentrum DuOO

Het expertisecentrum DuOO begeleidt onderwijs, welzijn, buurtwerk, bedrijfsleven, politie en justitie en werkt ter voorkoming van uitval, ont koppeling, desinteresse en delinquentie. DuOO betekent zo vroeg mogelijk beginnen en zo laat mogelijk eindigen: Een Leven Lang Leren! Het Expertisecentrum *Duurzaam opvoeden en ontwikkelen* werkt vanuit 5 O's: opleiden, ondersteunen, ontwikkelen, onderzoeken en open debat. Het centrum biedt: expertise DuOO, lezingen, workshops, verbindingen tussen onderwijs, bedrijfsleven, overheid, politie/justitie en implementatie-trajecten DuOO. Zie: www.DuOO.org

Prachtige nieuwe publicatie

In zijn nieuwe publicatie *'Duurzaam opvoeden en ontwikkelen'* beschrijft projectleider Marcel van Herpen

een haalbaar perspectief voor duurzame ontwikkelingen voor en van mensen. Opvoeden is niet voorbehouden aan pedagogen en scholen. Vanuit een ecologisch perspectief (de mens in relatie tot zijn omgeving) geeft hij inzichten in processen die zich overal en altijd voltrekken. Van daaruit schetst hij een maatschappelijk verantwoorde ontwikkeling.

Het boek is een levendig en rijk geïllustreerd boek met achtergrond- en praktijkbeschrijvingen vanuit scholen, jeugdvangenissen, bedrijfsleven, peuterspeelzalen. Veel quotes en metaforen maken het een aantrekkelijk boek

voor iedereen die in instituten en organisaties werkt. Begeleiders en beleidsmakers kunnen er erkenning en aansluiting vinden, maar ook vanuit andere gezichtspunten leren zien en werken.

Een boek voor onderwijs, welzijn, buurtwerk, bedrijfsleven, politie en justitie.

Een boek ter voorkoming van uitval, desinteresse en delinquentie.

"Marcel van Herpen spiegelt en contrasteert en daagt de lezer telkens uit zijn mening over tijdsverschijnselen te vormen of aan te scherpen."

Luc Stevens, directeur NIVOZ Driebergen

"Een boeiend boek, waarin opvoeding- en onderwijszaken vanuit een nieuwe, frisse invalshoek bekeken worden. Het geeft helderheid en richting."

Ludo Heylen, directeur internationalisering CEGO Leuven

"Marcel van Herpen heeft een nieuw spoor opgezocht en gevonden."

Ton Schouten, Manager Onderzoek en Ontwikkeling Fontys Pabo Eindhoven

Marcel van Herpen (1967; Heeswijk-Dinther) is projectleider van het expertisecentrum voor Duurzaam Opvoeden en Ontwikkelen en van het expertisecentrum voor ErvaringsGericht Onderwijs Nederland. Hij is medeoprichter van bs. Uilenspiegel en van het NIVOZ. Ook is hij eindredacteur van het onderwijstijdschrift Egoscoop en auteur van 'ErvaringsGericht Onderwijs; van oriëntatie tot implementatie'. www.marcelvanherpen.nl

Duurzaam opvoeden en ontwikkelen; hard cover, full colour, 250 pagina's; € 29,90
Verkrijgbaar bij de boekhandel of rechtstreeks via internet:

www.DuOO.org